A Nemzeti alaptanterv közműveltségi tartalmainak változásai 1.

A következőkben arra teszek kísérletet, hogy ismertessem a 2012-es NAT közműveltségi tartalmainak változásait néhány műveltségi terület vonatkozásában, mint amilyen a Magyar nyelv és irodalom, az Idegen nyelv és a Matematika.

Dr. Bodó Márton

A 2012-es Nemzeti alaptanterv lényegi újítása volt – az 1995-ös Nemzeti alaptantervhez hasonlóan –, hogy **megjelenítésre kerültek** a 2003-as NAT módosítása során kikerült **követelmények.** Miként Kaposi József[1] fogalmaz: *„E változást sem a társadalom többsége, sem a szakma nem fogadta el egyöntetűen. E mögött az a magyarázat állt, hogy az információrobbanás nyomán módosult a tudásfelfogás, vagyis kevéssé fontos a tartalom, sokkal inkább a tanulási képesség fejlesztése a meghatározó. Ez a felfogás számos vonatkozásban igazságtartalommal bír, de következményei nem feltétlenül segítik a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentését, mert lényegében a tanulók szociokulturális háttere válik az iskolai eredményesség meghatározó elemévé."* Az új Nemzeti alaptanterv alapján elkészült **kerettantervek biztosítják,** hogy **minden gyermek egyformán hozzájusson** azokhoz **az ismeretekhez,** amelyek műveltségét és a továbbtanulást, felnőttkori munkavállalást segítő versenyképes tudását megalapozzák, függetlenül a családi háttértől. A tananyag törzsének központi kijelölésével az állam évszázadok óta annak a kötelezettségének tesz eleget, hogy gondoskodik a nemzeti és az egyetemes műveltség alapjainak átadásáról.

Az **adott műveltségterületi ismeretek évfolyamonkénti és iskolatípusonkénti egységes megjelenése** nemcsak átjárhatóvá teszi a gyermekek számára az iskolarendszert, de egyúttal a diákok életkori sajátosságait messzemenően figyelembe vevő, **ésszerű nagyságú tananyag megtanítását írja elő.** A tananyag egységessé tétele egyrészt védi a gyerekeket a felesleges terheléstől, másrészt hadat üzen annak a szemléletnek, mely szerint az ország egyes részein élő gyerekeknek több, más részein élőknek pedig a térség gazdasági, szociális helyzetéből adódóan kevesebb tudást kell átadni az iskolákban.

A Nemzeti alaptanterv alapján elkészült **kerettantervekhez új tankönyvek készülnek.** Köztudottan a **tankönyv fontos szabályozó szerepet tölt be** a közoktatásban, ez a szerep a nemzeti műveltség átadását fogja a továbbiakban is szolgálni, miközben a készségek, képességek fejlesztése is megmarad feladatának. A kettő egységet kell, hogy képezzen a tartalomba ágyazott készség- és képességfejlesztés koncepciójában.

A műveltségterületek szerkezete nem változott, a küldetése viszont átalakult a közműveltség fogalmának megjelenésével. **Az értékálló tudás átadása lett a köznevelés rendszerének célja,** amely egyensúlyt alkot a hagyományos műveltségi elemek és a kor új kihívásainak megfelelő tudáselemek között. Minden műveltségi területen megjelenik a **tevékenykedtetés,** amely hatékonyabb átadását teszi lehetővé az ismereteknek, mint a korábbi, többnyire frontális oktatási módszerek, ugyanakkor megmarad a pedagógus módszertani szabadsága. A XXI. századi műveltség részét képezi az **informatikai eszközök alkalmazása,** ami demokratikus elérhetőséget biztosít az ismeretek terén mindenkinek pl. az interneten keresztül. Ugyanakkor sokféle új veszély is megjelent, amelyre fel kell készíteni az új generációkat, s ezért ez a tudás minden műveltségi terület részét kell, hogy képezze a médiumok alkotó használatán keresztül. A **közösségi értékek** szintén műveltségterületektől függetlenül **megjelennek** az új NAT-ban, miként a kreativitás biztosítása is, illetve a munka világához szükséges ismeretek.

Magyar nyelv és irodalom

Az anyanyelvi oktatás elsődleges célja alsó tagozaton, hogy a gyerekek biztonsággal megtanuljanak írni, olvasni, értelmezni tudják a szövegeket, bővítsék szókincsüket, fejlesszék beszédkészségüket. S eközben kedvet kapjanak az olvasáshoz is az olvasás élményének megélésén keresztül. Ezt szolgálják a klasszikus szerzők: József Attila, Kölcsey Ferenc, Nemes Nagy Ágnes, Petőfi Sándor, Tamkó Sirató Károly, Vörösmarty Mihály, Weöres Sándor. Van, ahol a mű címe is meg van adva követelményként, van, ahol csak a szerzőhöz rendelten a művek száma (1-3). A sok mondóka, monda, mese, népi játék mellett **lehetőség van kortárs szerzők műveinek tanítására** is a pedagógus szabad döntése alapján. Az epika terén még bővebb a választási lehetőség Arany Lászlótól, Benedek Eleken át Lázár Ervinig. Egy szempont világos a szerzők névsora kapcsán, hogy csak már nem élő szerzők szerepelnek, ez a szempont a felsőbb évfolyamokon is igaz, annyi kivétellel, hogy szerepel a Sorstalanság mint Nobel-díjas alkotás, de nem a szerző életműve, így koherensen érvényes, hogy

1 Kaposi József: *Értékek és tartalmak, avagy a tartalom értékei,* in: Új Pedagógiai Szemle, 2012./1–3. 7.o.

minden élő szerző hiányzik a Nemzeti alaptantervből. Így például Csukás István is, de az ő művei is taníthatók kortárs szerzőként, miként más ma alkotó művészek lírai vagy epikai alkotásai is alsóban, felsőben és középfokon egyaránt.

A felsőbb évfolyamokon alapelv, hogy a nyelvi és irodalmi műveltség értékeinek elsajátítása mellett a tanulók olyan önálló gondolkodású fiatalokká váljanak, akik erkölcsi kérdésekben önálló ítéletalkotásra képesek. Felsőben (5–8. évfolyam) már megjelenik az a kötelezettség, hogy a diákok egész műveket és részleteket is tudjanak **memoriterként.** Itt is vegyesen művek száma szerepel egyes szerzők mellett, illetve egyes esetekben műcím is. A meglévő kanonizált művekkel találkozhatunk Janus Pannonius *Pannónia dicséretétől* Radnóti *Nem tudhatom* című verséig. Az epika részeként megjelenik a világirodalom, alsóban bábjáték- és drámarészletek, felsőben egy egész dráma ismerete a követelmény. **A játékosság, a korosztálynak megfelelő ismeretek, lexikális elemek felmenő rendszerben fokozatosan spirálisan bővülnek minden szinten.** A 9–12. évfolyamon a középszintű érettségi témakörök szerzői köszönnek vissza nagy számban, de találkozhatunk Szabó Magdával, Szilágyi Domokossal és Orbán Ottóval is. A rendszerváltást követően elhunyt szerzők is szerepet kapnak arányos módon.

A magyar nyelv és irodalom az egyik műveltségi terület, amely a gyerekek egész személyiségét fejleszti, szellemi és érzelmi gazdagságát gyarapítja. A magyar nyelv és irodalom tanítása alapozza meg a korunk egyik legfőbb követelményének számító jó kommunikációs képességet. Az anyanyelvi műveltség biztosítja a nyelv helyes használatán és az irodalom értékeinek továbbadásán túl, hogy a gyerekeknek meglegyen az a műveltségi kód, mely elevenen tartja nemzetünk kultúráját, s amely összeköt bennünket, magyarokat társadalmi csoporttól és korosztálytól függetlenül. Mindez megjelenik a dokumentum szövegében célként és meghatározó elemként.

Idegen nyelv

Megtartotta a 2003. és 2007. évi NAT szövegének az Idegen nyelv területére vonatkozó sajátosságait. Ugyanakkor **beépültek a nyelvi eszközök, feladattípusok és interkulturális elemek,** illetve tanulási stratégiák kategóriái az infokommunikációs eszközökkel és a tantárgyi koncentráció ismérveivel együtt. A hazai nyelvoktatást leképező módon **módosultak az elérendő nyelvi szintek** a közös európai referenciakerettel összhangban. Az idegen nyelv tanulásának kötelező kezdete a 4. évfolyam. Természetesen, amennyiben az intézmény a fenntartóval egyeztetve teret tud adni a színvonalas nyelvoktatásnak, lehetőség van az első három évfolyamon is az oktatás végzésére. *„Az első idegen nyelv megválasztásakor – amely az angol és német lehet – biztosítani kell, hogy azt a felsőbb évfolyamokon is folytatni lehessen”* – fogalmaz a szöveg. A második idegen nyelv oktatása a 7. évfolyamon kezdődhet. A választott idegen nyelvből az általános iskola végére **mindenkinek el kell érnie** az európai hatfokú skála harmadik szintjére, **az A2-es szintre.** A középiskolákban biztosítani kell a megkezdett első idegen nyelv folytatólagos oktatását, és az érettségi idejére legalább B2-es szintű elsajátítását.

Az ismeretmennyiség az alapvető nyelvi készségek kialakítását és megerősítését szolgálja az európai uniós kulcskompetenciák kritériumainak megfelelően. Cél, hogy a diák gondolatait, érzéseit, mások véleményét, a világ tényeit megérteni, kifejteni és értelmezni tudja az életkori sajátosságainak és tanult nyelvtudásának megfelelő szinten. Magyarországon európai viszonylatban is magas óraszám áll rendelkezésre az idegen nyelv elsajátítására, mégis a diákok jelentős része különórákon és nem a közoktatásban tanulja meg az általa kiválasztott idegen nyelveket. A meghatározott szintek ennek az anomáliának a kiküszöbölésére szolgálnak a készítők szándéka szerint.

Matematika

A természettudomány területeihez hasonlóan a matematika is problémacentrikus, és a mindennapos helyzetek praktikus kérdései felől közli a matematikai ismereteket és az alkalmazható módszereket.

A műveltségterület kidolgozói a korábbi dokumentum közműveltségi elemekkel történő kiegészítését tartották a legfontosabb feladatuknak. A célok minden életkori szakasz sajátosságainak megfelelően lettek kidolgozva. Az anyag az átlagos diák képességeit vette alapul, s ehhez alakította az elvárásokat. Hangsúlyozottan **az 1–4. évfolyamon a tananyag cselekvésbe, tevékenységbe ágyazottan kell, hogy megjelenjen.**

Lényeges pontokon nem változott a korábbi Nemzeti alaptanterv matematika műveltségi terület anyaga, **inkább csak hangsúlyaiban újult meg,** egy-egy új elemmel fűszerezve, mint amilyen pl. a Rubik-kocka. Viszont a gyakorlatból kiindulva központivá válik az alapműveletek fejben történő elvégzése. A mértékegységek témakör a leglényegesebb alapismeretek megértését szolgálja, és egyszerűbb átváltásokra szorítkozik csak. A geometria területén a vonalak, alakzatok, testek létrehozása éppúgy szerepet kap, mint ezek megismerése. Az összefüggések és nem a képletek válnak hangsúlyossá. Mindez az alkotók szándéka szerint segítség lehet abban, hogy a diákok megszeressék és értsék a matematikát. A nemzetközi mérések szerint ugyanis ezen a területen a felzárkóztatás számára, illetve a tehetségesek és átlagos diákok teljesítményének közelítése szempontjából is sok feladat vár még a magyar pedagógusokra. Ez az anyag is összhangban van az európai kulcskompetenciák matematika műveltségi területre vonatkozó elvárásaival.